

Ivekovića, RK i B). Ako je izabirao između raznih naglasaka po izvorima, prof. Jurančić obično je izabrao najbolji. Kadikad se i prevario: između jütárnji (B), jütárnji (RK) i jütárnji (V) izabran je jütárnji, što je najslabije. Najbolji je, jasno, Vukov oblik, koji je u ovom slučaju i jedini centralnoštokavski. Ima i čudnih akcenata: jugoslavénstvo. Riječi nema u B, ali RK ima normalni naglasak jugoslovénstvo. No ako se i nađe koji ne baš najbolji akcent, ne mora to biti Jurančićeva krivnja. Glagol *dragati*, -am ima samo B (drágati, drágām) i ARj. (drágati, -ām). Pri takovu izboru Jurančić se morao odlučiti za B. No to nije pravi naglasak, ta se riječ govori među štokavcima drágati, -ām, samo što još nije tako zapisana (ali v. V, B, ARj. RK, i B razdrágati, -ām). Benešićev se akcent danas više ne može odbaciti (bar u Zagrebu), ali osnovni je naglasak drágati, -ām (onaj iz ARj. ne dolazi u obzir).

Sve ovo, što je izneseno, i slično tome, što bi se još našlo, teško da umanjuje vrijednost ovog rječnika. Njegov iscrpni uvod, broj riječi, pažljiva obradba i, što je najvažnije, velika potreba, koju je on zadovoljio — sve to pokazuje, da je naša filologija dobila vrijedno i korisno djelo. Ne ćemo dugo čekati na drugo izdanje.

Dalibor Brozović

JEZIK I KNJIŽEVNO DJELO

Knjige o teoretskim problemima književnosti uvijek su dobro došle: onima, koji se bave tim problemima, i književnicima, i publici. Svakoga, tko se bavi književnošću, na bilo koji način, i tko je voli, dobro je i potrebno uputiti i upozoriti na kretanje, građu i fizionomiju toga specijalnog oblika čovjekova mišljenja. Novi stavovi, nova osvjetljenja, a u vezi s tim i nove spoznaje predstavljaju nužni ferment za unapređenje književnosti u cjelini.

Sistematski rad na unapređenju teoretske misli na području književnosti kod nas nije razvijen toliko, koliko bi mogao i trebao da bude razvijen. Zbog toga je neobično potrebno poznavanje barem onih najstandardnijih inozemnih djela. Ono bi i inače bilo potrebno, ali u ovakvoj situaciji potrebno

je zbog posebnih razloga. Nerazvijenost domaće teoretske misli dovodi još i do toga, da nas strani autori gotovo nikad i nigdje ne citiraju. U takvoj situaciji, mjesto da bacimo prijekorne poglede na strance, koji kraj nas prolaze, kao da nas na tom terenu nema, treba baciti prijekoran pogled na sebe, — ne u svrhu samooptužbe, nego u svrhu podstreka za plodnu aktivnost.

Godine 1948. izašlo je prvo, 1951. drugo, a 1954. treće izdanje omašne i vrlo vrijedne knjige »Jezično umjetničko djelo« od Wolfganga Kaysera (Wolfgang Kayser: Das sprachliche Kunstwerk, — eine Einführung in die Literaturwissenschaft, — dritte erweiterte Auflage, — Francke Verlag, Bern, 1954).

Na jasan i zoran način Kayser prikazuje različite stvaralačke snage jezika u njihovom zajedničkom djelovanju. Oslobođen nacionalnih, psiholoških, socioloških i historijsko-relativističkih predrasuda, a uz pomoć brojnih primjera iz stranih književnosti, prvenstveno evropskih, istražuje pojave, koje djeluju u književnom djelu. Zanima ga u prvom redu problem i uloga jezika. Smatra, da je jednostrano promatrati književno djelo samo u vezi s autorovom ličnošću, s njegovom orijentacijom, s literarnim pokretima, sa socijalnim grupama, s duhom vremena, s karakterom zemlje i naroda, te s općim i specijalnim problemima i idejama u samom djelu. Ne negira ni ta polazna stanovišta, ali njegov interes se zaustavlja jedino kod jezične materije i kod sila, koje u njoj djeluju prigodom oblikovanja i postojanja nekog književnog djela. Po autorovu mišljenju književno djelo postoji prvenstveno kao zaokruženi jezični organizam, odnosno kao specifični jezični fenomen. Zbog toga stoji na stanovištu, da treba odrediti stvaralačke jezične sile i da treba pronaći njihovo međusobno djelovanje.

U početku ograničava predmet, pojam i historiju teorije književnosti, a zatim govori o kritičkom izdavanju tekstova, o materiji, o motivima, o fabuli, o stilu i o različitim problemima lirike, drame i proze.

»Die Tat« iz Züricha kaže: »Tko voli književnost, uspostaviti će prijateljstvo s Kayserovom knjigom.«

Valja priznati, da su rezultati, do kojih je Kayser došao, vrlo zanimljivi i da književno djelo, bez sumnje, postoji i kao zaokružena jezična materija, odnosno kao razvijen i živ jezični organizam, ali da ono, po mojem mišljenju, nije ovisno samo o jeziku,

jer su brojni elementi izvan jezika, koji s jezikom podjednako daju fizionomiju i vrijednost svakom književnom djelu.

Neobično je zanimljiva bibliografija, jer donosi obilan popis stručnih knjiga i rasprava. Knjige su svrstane po problemima, pa to znatno olakšava orijentaciju. Nas dakako u toj bibliografiji nema.

Jakov Ivaštinović

IZ ŠKOLSKE PRAKSE

OBJAŠNJENJE TVORBE IMPERATIVA

Ne može se u gramatici sve objasniti strogo naučno, jer učenicima nije poznata komparativno-historijska gramatika. Razumljivo je, da se neke partije školske gramatike objašnjavaju praktički. Kad se što praktički objašnjava, onda to objašnjenje treba da bude zaista praktično, t. j. da je što preglednije, što lakše za učenje. I svaki stavak, svaki paragraf, na koji razlažemo cjelinu, treba da obuhvaća sve primjere, da je po mogućnosti bez »izuzetaka«. Kako su s toga gledišta uspjele objasniti tvorbu imperativa naše školske gramatike? Mislimo na predratnu Florschützovu gramatiku i na sadašnje (zagrebačku i beogradsku) gramatike.

Radi se u prvom redu o broju nastavaka. Prva spomenuta gramatika ima dva nastavka za imperativ: *-i* i *-j*; druga i treća imaju tri: *-i*, *-j*, *-ji*. Prva ima prednost pred drugim dvjema, jer pokazuje, da se tvorba imperativa može objasniti i sa dvije vrste nastavaka (*-ji* nije potrebno). Istina, prva je morala navesti u bilješci »izuzetak«. Zatim, potrebno je odrediti, koji glagoli imaju koji nastavak u imperativu. Prva i treća je to odredila: druga nije, što je svakako nepraktično, osjetljiv metodički nedostatak. Najzad, je li praktičnije poći od osnove prezentske ili od 3. l. pl. prezenta? Ili od 1. l. sg.?

Florschütz (4. izd., Zagreb 1940, § 107) polazi od 1. l. sg. prezenta i uzima dva nastavka: *-i*, *-j*. »Po 1. obrascu tvore imperativ glagoli s prezentom na *-em*, *-im* i oni glagoli s prezentom na *-jem*, kojima je prezentska osnova kon-

sonantska: *trés-i*, *dign-i*, *nos-i*, *melj-i* prez. *mel-jem*, *glod-i* prez. *glodem* od *glod-jem*. Po 2. obrascu na *-j* imaju imperativ glagoli na *-am* i oni glagoli s prezentom na *-jem*, kojima je prezentska osnova vokalna: *čuva-j*, *spava-j*, *pi-j* prez. *pi-jem*, *kupu-j* prez. *kupu-jem*. Bilješka (§ 114, 1). Izuzimlju se imperativi *broj*, *stoj* i t. d.« Iako polazi od prezentskih nastavaka, ipak se kod glagola na *-jem* osvrće na prezent-sku osnovu. Istina, time je izbjegao nastavku *-ji*, ali je dobio »izuzetak«. Osim toga glagoli s jednakim nastavkom u prezentu imaju različite imperativne nastavke: *mel-jem* : *melj-i* i *pi-jem* : *pi-j*. Glagoli na *-em* i *-im* zamjenjuju te prezentske nastavke sa *-i* u imperativu, dok glagoli na *-am* zamjenjuju samo *-m* sa *-j* (*trés-i* : *trés-em*, ali *čuva-j* : *čuv-am*), jer uzima, da je kod tih glagola nastavak *-am* : *čuv-am* i t. d.

Gramatika zagrebačkoga kolektiva (za više razrede, 2. izd., 1954, § 180) polazi od prezentske osnove, postavlja tri vrste imperativnih nastavaka (*-i*, *-j*, *-ji*), ali — kako je rečeno — ne određuje, koji glagoli imaju koji od ta tri nastavka, nego daje samo primjere za pojedini nastavak. A jer polazi od prezentske osnove, mora da spomene obje glasovne promjene: drugu palatalizaciju (sibilarizaciju): *reci*, *lezi* i jotovanje: *glodi* i (*glod-ji*), *meći* (*met-ji*).

Stevanovičeva gramatika (Beograd 1951, str. 207., § 286) polazi od 3. l. pl. prezenta i postavlja također tri vrste nastavaka (završetaka), pa kaže: »a) Nastavak *j* je kod glagola, koji se u 3. l. mn. završavaju na *ju* ili *je*, a ispred ovih završetaka imaju kratak slog: *biraj*, *kazuj*, *ku-*